

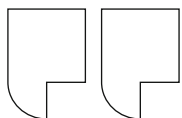

ELFÉRNI EGYMÁS MELLETT

Egy darab
két színpadon

Színházi háttértörténeteket szeretnék mondani a színpadi valóság nézők szeme elől eltakart oldaláról, abban a reményben, hogy ez a perspektíva hozzásegít a shakespeare-i mondat újragondolásához, miszerint színház az egész világ.

Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház, A helység kalapácsa, 2022. május
Forte Társulat, A helység kalapácsa, 2023. január

A férfiak nem mentek haza Kárpátaljára, a társulat számára ez a mostani előadás a túlélés és az együtt maradás lehetősége is egyben.

◆ Újságíróként próbálok nem látszani, nem zavarni, észrevétlenül jelen lenni. A Nemzeti Színházba a művészbejárón keresztül osonok be, Szilvási Szilárdot bő egy órával a próba kezdete előtt a kelléktárban találom, az előadásban ő *Bagarja*, a béke barátja, előtte és utána azonban díszletező, kelléktáros, mindenés. A tőle kapott tollal írok a nézőtér egyik félreeső zugába húzódva. Szállingózik a társulat – a májusban bemutatott darabot minden előadás előtt lejárják a szereplők, rendező nélkül, csak a maguk számára; sokszor hangzik az egyik kaposvári főiskolás felé a társulati instrukció: „Ne játssz!” A beregszászi társulat egy része közel egy éve ragadt a Nemzetiben, február 24-én tört ki a háború, amikor egy turnébuszban már a határ innenső oldalán voltak a Tóthék című előadással. A férfiak azóta nem mentek haza Kárpátaljára, a társulat számára ez a mostani előadás a túlélés és az együtt maradás lehetősége is egyben. A színház idén éppen harminc éve van életben. A társulat tagjai közül sokan szinte a kezdetektől jelen vannak, Ferenci Attila is, aki beszél arról, hogy beregszászi színésznek lenni sosem volt vonzó perspektíva – de ő nem gondolkodott soha másban.

Kitörési kísérletek a „katedrálisból” – a Forte Társulat egyetemi hallgatókkal kiegészülve

Az előadásba amazontermészetű Mártaként beugró Polyák Anita éppen harmadéves a kaposvári egyetemen, a rendező, Vidnyánszky Attila osztályában. Számára mély víz a darab, a társulat és a Nemzeti színpada egyaránt – azt mondja, hogy most kiderül, meg tud-e tanulni úszni, vagy elsüllyed.

(Az előadás kerete két hatalmas vászon: egy vízszintes, egy függőleges. Kötőszöveget és vitorla. <ezt a mondatot inkább kárpálába tenném be, ha lenne hozzávaló>)

Vass Magdolna színésznő hazajár Kárpátaljára, sőt készítet olyan előadást is, ami óvóhelyen is játszható, nem kell hozzá fény sem – utolsó otthoni látogatásakor

épp egy 15 órás áramkimaradás tapasztalata viselte meg. Miközben a társulat világosságra vágyó történeteit hallgatom, a tagok közt az egyik kellékalappal körbejár a fiatal segédszínész, Cséke Adrienn. Egymás nevét húzzák ki a cylinderből – a társulat karácsonyi „angyalkezéséhez”. Advent van – és ők egész lényükkel várnak. Otthon, a beregszászi színház színpadán pedig várja őket egy kész díszlet – egy otthagyt, még el nem készült darabhoz.

A Forte Társulat vezetőjének, Horváth Csabának a felkérése készített Horváth Balázs zeneszerző zengeményt A helység kalapácsából. Ez már csak azért is izgalmas gondolat, mert a Forte védjegye a fizikai színház, és nem

Az előadás hatalmas vásznai: kötőszövet és vitorla

A háborún innen, a megmaradásért küzdve

Közös hurokban Petőfivel

Horváth Balázs, a zengemény zeneszerzője

feltétlenül számítottam arra magam sem, hogy a próbafo-
lyamat csendes megfigyelőjeként hosszú órákon keresz-
tül a sörösrekeszeken orgonasípszerű elrendezésben
zengő színészeket fogok látni.

A zeneszerző problémája Petőfi szövegével a komoly
mennyiségű narráció volt. Ahogy Horváth Balázs beszélt
a rendező-koreográfus Horváth Csabával való közös gon-
dolkodás alkotói légköréről: Csaba előjátszva a karakte-
reket inspirálta a zenét. Ahogy van komolyzenei humor,
úgy azt is biztosan állítom, hogy a magyar színháztör-
tényt legkidolgozottabb pókszem koppanása ebben

az előadásban látható. „Exponáljuk a semmit!” – mondja
Horváth Csaba rendezői instrukcióként a színészeknek.
Ha valakinek nem lenne világos, hogy hol kopog a pókok
szeme Petőfi eposzában, annak mondom, hogy az első
ének ötvenedik sorában. Közvetlenül azután, hogy a szil-
vamagon hízott légycombot elvitte a pókok orra elől egy
egér. Amire még kevés civil gondolna: a szilvamagon
hízott légycomb szerepét 5 perc leforgása alatt legalább
10-15 féle módon lehet megformálni. Láttam.

Csáki Benedek, az SZFE harmadéves hallgatója tizen-
három éves volt, amikor egy véletlennek köszönhetően

Az énekeszéd új jelentésréteget ad a szövegnek

„Hegyezd füledet, kíváncsi világ!”

„Csak két éhes pók harcolt életre-halálra”

Horváth Csaba rendező instruál

először látta Horváth Csaba egyik előadását, és szeretett volna Csabától tanulni. És sikerült bekerülni az osztályába. Elsőre.

Az évtizedek óta dédelgetett belső vízióm is megelevenedik az előadásban: egy falu központjában egy épületben kap helyet a kocsmá, a templom és a polgármesteri hivatal. A sörösrekeszekből épült, elemenként mozgatható színpadkép katedrálisról kocsmáig bármi tud lenni. Ahogy az emberi test is – a templom és a kocsmá közötti döntéseket hozzuk az élet jelentős és jelentéktelen pillanataiban egyaránt.

Az előadás a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program támogatásával jön létre.

Adott két művészeti felsőoktatási intézmény – az egyik Kaposvárott, a másik Budapesten. Mindkettőben vannak harmadéves, szép reményű tanoncok, akiknek az osztályfőnöke megrendezi A helység kalapácsát, amelybe meghívja a tanítványait – az egyik a Nemzetiben, a másik függetlenként. Saját sora, találkozások és elválások sora válik művészi alanyaggá Petőfi szövegén, az ötleteken és a képviselt művészi úton túl. ♦

SZÖVEG –
JANCSÓ ÁGNES

TÉNYLEG FENEKETLEN A FENEKETLEN-TÓ?

A legendák szerint a XI. kerületi Szentimreváros több mint 1 hektáros tava feneketlen mély, és nemcsak rákokat, hanem gépeket, tankokat, eltűnt búvárokat is találhatunk benne. A valóság ennél árnyaltabb, a környék ikonikus találkozáspontjának számító mesterséges tó mélysége ugyanis csupán 4-5 méter, de története annál izgalmasabb.

- ◆ Nehéz elképzelni, hogy a mai Lágymányos és Kelenföld környéke az 1800-as években még elhanyagolt, mocsaras terület volt. A Dunából levágott mederben kialakult Lágymányosi-tavon csónakkal jártak, a Gellért-hegy az 1880-ban bekövetkező filoxérvészig szőlőültetvényeknek, vadon termő fügeknek adott otthont, a Móricz Zsigmond körtéren pedig még 1898-ban is tábla figyelmeztetett, hogy halászni és vadkacsára vadászni tilos.

AZ AGYAGBÁNYATÓ

„Nagyon régen volt egy hatalmas téglagyár. A legnagyobb volt a világon. Rengeteg sok ember dolgozott benne, és a kéménye éjjel-nappal füstölgött. Az emberek veszekedtek, bántották egymást, és ezért víz tört föl a földből, és egy hajnalon elnyelte az egészet. Most a víz alatt dolgoznak, és soha többé föl nem jöhetnek. [...] Olyan a víz fölöttük, mint egy tükör. Óreg halász ül a ladikjában, azt mondta, feneketlen tó. Mindent elnyelő, mély és feneketlen. Eszteni őka kocsiszám öntik bele a szemetet, de elnyeli, és a tükre sima marad. A partján körbe sás nőtt, és madarak laknak benne” – olvasható a Feneketlen-tó legendája Fejes Endre 1958-ban megjelent *A hazudós* című kötetében.

Az említett téglagyár az 1700-as évek végén épült, a mai Kosztolányi Dezső térnél. A helyszínválasztás nem volt véletlen, a szabályozatlan Duna ugyanis annyi agyagot

Feneketlen-tó, szemben a Szent Imre-templom

hordott erre a területre, hogy közvetlenül a gyár mellől bányászhatták a nyersanyagot. Az évek során a téglagyári munkások egyre mélyebbre ástak, amíg 1877-ben egy víz alatti forráshoz értek az agyaggödörben. A szóbeszéd szerint a feltörő víz olyan erős volt, hogy a dolgozók felszerelésüket, gépeiket hátrahagyva menekültek ki a gödörből, ami 24 óra alatt tóvá duzzadt. Vannak, akik szerint az esz-közök még mindig a tó fenekén pihennek. Sokkal valószínűbb azonban az a forgatókönyv, hogy a téglagyár 1889-es bezárása után a talajvíz szép lassan feltöltötte az egykori agyagbányát.

A FENEKTELENSÉG LEGENDÁJA

A környék az 1910-es években kezdett beépülni, hamarosan egy új városrész született. 1912-ben a ciszterci rend szerzetesei érkeztek ide. Wälder Gyula építész egy templomból, egy – végül fel nem épült – rendházból, illetve

egy gimnáziumból álló épületegyüttest tervezett számukra a Gellért-hegy oldalába, azonban az első világháború megakasztotta a munkálatokat. Az 1929-ben átadott gimnáziumot, az 1938-ban felszentelt templomot és a városrészt is *Imre herceg*, a magyar ifjúság védőszentje után nevezték el.

Az építkezést tereprendezési munkálatok előzték meg, a kibontott földet a tóba szórták, az azonban nem süllyedt le, hanem a víz felszínén lebegett. Ebből vonták le azt a következtetést, hogy a tónak nincs feneké, bár a kettő közötti logikai összefüggés erősen megkérdőjelezhető. A híreszteléssel ellentétben a tó csupán 4-5 méter mély, de állítólag az egyik végében egy 18 méteres, kütszerű mélyedés található. Ennek ellenére a korábban kelenföldi, Téglaházi-, Háromházi-, illetve Átlós, Villányi és Horthy Miklós úti tóra 1938 után már Feneketlen-tóként hivatkoztak.

Hallottam a mérőőnről,

amelyet mélyre és egyre mélyebbre bocsátott alá a mérnök, míg aztán elfogyott a zsinege és a türelme is.

Csatornaépítésen résztvevő orosz hadifoglyok a mai Feneketlen-tónál, 1915

ELÁTKOZOTT HELYBŐL RÁKÁSZPARADICSOM

A 20. század elején az elhanyagolt tavat átkozott helynek tartották. A kiszámíthatatlan víztömeg sok áldozatot követelt, az 1919-es forradalmat követően többször holttesteket vetett partra a víz, a pletykák szerint pedig a második világháború alatt tankokat nyelt el a feneketlen mélység. Az 1920–30-as években a környékbeli építkezésekről a sítet és a hulladékot a kivilágítatlan, sással és náddal benőtt tóba halmozták. A vizét locsolásra, valamint a közeli tenispályák takarítására használták, sokszor a szennyezett vizet is a tóba vezették vissza. Bár a tó alkalmatlan volt a horgászásra, 1933-ban egy rákász számolt be a Vadászat című lapban sikeréről: „Remegő kézzel emeltük ki az első hálót és tizennégy darab gyönyörű rákot szedtünk ki belőle! A többi hálóban is valósággal tolongtak! [...] Így húztam ki nem egészen egy hónap alatt [...] mintegy ezer darab nagyon szép és kiválóan ízletes rákot! Ime, Budapesten is lehet, benn a városban is rákászni, türellem és egy kis szerencse kell csak hozzá.”

A környék rendezésével párhuzamosan elkezdték a halak szaporítását, hamarosan rendszeressé vált a sporthorgászat. Az 1980-as évekre a tavat tápláló források elapadtak, sokat romlott a víz minősége, így levegőztetőt és szőkőkutatót létesítettek. Ma a Sas-hegy déli oldalán lefolyó csapadékvíz táplálja a tavat, ami gazdag élővilágnak ad otthont. Kecskébékák, vöröshasú unkákat, pontyokat és csukákat, teknősök, tőlkésrécek és kormoránok élőhelye, 2010 óta tilos benne horgászni.

„A KERÜLET EMBLÉMÁJA”

A tó és környezete az 1950-es évek végén újult meg Mőcsényi Mihály tájépítész tervei alapján, aki így emlékezett vissza a feladatra: „Fő célom az volt, hogy a kéttornyú templom élményt keltően úgy tükröződjék a tó felszínén, hogy ez a kép, ez a látvány a kerület vizuális központjává, emblémájává váljék. Arra törekedtem, hogy sajátos terepplasztikával, szép kilátású és intim kerti terekkel, cserjékkel, fákkal határolt pihenő- és sétahelyek alakításával fiataloknak, öregeknek örömet szerezsek. Azt akartam, hogy sok embernek legyen kedve tavasztól őszig a tóhoz jönni, pihenni, örülni napsütésnek, gyermekkacagásnak.”

Az újításokról az Érdekes Újság így írt: „Hallottam aztán a tízezer négyzetméteres tengerszem fenekét kutató bűvárról, aki soha többé nem bukkant elő a habokból, aztán a mérőőnről, amelyet mélyre és egyre mélyebbre bocsátott alá a mérnök, míg aztán elfogyott a zsinege és a türelme is. Akkor dolga végezetlenül hazament. Hiába, ami feneketlen, az feneketlen. Sajnos, ezeket a kedves történeteket a technika most felszántja. Jókora honvédségi földmégmunkáló-gépek egyengetik a vidéket, [...] hogy parkot létesítsenek az eddigi szeméttlerakó helyén. Szabadtéri színpad lesz itt, rózsakert, gyermekjátszóter.” Sétány épül, meg egy halászcsernye, ezt »vasrács választja majd el a tó kétszáz méter hosszú partjától; mégis tekintettel kell lenni a legendára, hátha egy igazi fuvaros egyszer igazán fel talál önteni a garatra és megcsúszik a meredek parton.«

Az Ifjúsági Park és a 2200 személy befogadására alkalmas, szélesvásznú mozival is felszerelt Bartók Béla Színpad (ma Budai Parkszínpad) 1958 és 1960 között készült el, társadalmi munkában. Az önkéntesek stégeket és korlátot alakítottak ki a tó körül, fákat ültettek, nádast és halakat telepítettek. Többek között a Mackó és a Halas fiú szobra is ekkor bukkant fel a parkban. 1960-ban nyitott meg a Park Étterem, ami 2000 óta Hemingway néven működik. A Feneketlen-tó környéke ma is számtalan lehetőséget kínál a kikapcsolódásra, futópálya és szabadtéri kondipark áll a sportolók rendelkezésére, a legkisebbeket játszótér, a napozni vágyókat pihenőstég várja. ♦

SZÖVEG –
LACKFI JÁNOS

SOROZAT –
#JÓÉJTPUSZI

Letartóztathatatlanul

◆ A korabeli zsinagógákba még a római hatalom sem törhetett be fegyveres erővel, történészek elmondása szerint ott csak a karddal felszerelkezett templomi őrség tartóztathatott le bárkit, ha erre parancsot kapott. Na most, mikor Jézus már kihúzta a gyufát, és az egyházi hatalom kezdte őt rossz szemmel nézni, kiküldtek pár ilyen hatósági embert, hogy fogják el őt a zsinagóga kellős közepén, fényes nappal. Ők meg szépen szóltak neki: gyerünk, öcsém, le vagy tartóztatva, semmi feltűnés, menni kell. Ja, nem. Meg van írva, hogy az örök visszatértek dolguk végezetlen, és indoklásként annyit bírtak mondani, hogy nem tudták az illetőt letartóztatni, mert ember még soha nem beszélt úgy, ahogy ő. Mi van? Képzeljük el Kovács II. József törzsőrmestert és beosztottját, amint visszatérnek az őrsre, és jelentik, sajnos a jelzett személyt nem fogták el, mert úgy beszélt, hogy nem lehetett letartóztatni. Igen. Hogyan lehet letartóztathatatlanul beszélni? Egy mohamedán embernek megjelent Krisztus, mire ő elment a helyi keresztény lelkipásztorhoz, mondván, szeretne megkeresztelkedni. Az illető óvatosságra intette, gondolja át még egyszer,

hiszen muszlim országban ilyesmiért halálbüntetés jár, mire az illető figyelmesen ránézett, és megállapította: „Aha, akkor te még nem találkoztál vele, ugye?” Ugye, van élményünk erről a letartóztathatatlan erőről, erről a szó szoros értelmében lefegyverző jelenlétről? Szemlélődő imákból ismerem ezt az elsőprő személyes intenzitást, egyes igék meg annyira jelenvalóvá teszik, hogy sokadik hallásra is ritkán állok meg könnyek nélkül. Ha például oda érünk: „nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd, és meggyógyul a szolgálóm”, vagy hogy „Péter, János fia, szeretsz te engem?”. Honnan jön ez a hatalom igazából? A sűrűsödési pont az odaadottságban lehet. Ott, ahol Jézus, a látható, és az Atya, a láthatatlan, egygéválnak, már nem külön létezők. És abban, ahogy ez az odaadottság egyre mélyebbé és teljesebbé válik az életidőben. Miközben Jézus párhuzamosan megnyitja a másik „átjárót” is, és maradéktalanul odaadja magát egy-egy pillanatban tanítványainak, a samáriai asszonynak, a vér folyósnak vagy a századosnak, Zakeusnak vagy Simon farizeusnak vagy egy vaknak. Hát, ezt a kétfelé odaadottságot élni, hogy tudjunk letartóztathatatlanul vagy feltartóztathatatlanul beszélni... ◆

SZÖVEG –
DÉR KATALIN klasszika-filológus

SOROZAT –
BIBLIA ÉS IRODALOM

József, a csend embere

**„Magasságos,
Te tudod: nehéz ez az apaság,
Amit az én szegény vállamra tettél.
Apja volnék, – és mégsem az vagyok.
Ez a gyermek... ha szemébe tekintek,
Benne ragyognak nap, hold, csillagok.
Anyja szemei s a Te szemeid,
Istenem, a Te szemeid azok.
[...]**

**Te vagy az atyja, – én senki vagyok,
Az Evangéliumban hallgatok,
S hallgat rólam az Evangélium.”**

**Reményik Sándor:
József, az ács az Istennel beszél; részlet**

◆ Isten emberei számára a hit beszéddé, Istennel való párbeszéddé és a társaikhoz szóló örömhír hirdetésévé válik. Szent József, Mária férje, a Messiás Jézus nevelőapja azonban más: hallgat róla az evangélium, vallja a versben, és valóban, az ő hitét hallgatag és teljes engedelmsége, a teljes csend mutatja meg. Egyetlen szavát sem jegyezték le az írárok. Eltűnni is csendben tűnik el, így lép ki Jézus életéből, amint küldetését befejezte. És József az éjszaka embere is. A Máté-evangélium három éjszakai jelenetének főszereplője, három álom címzettje. Mária és József már jegyesek, pár héttel vagy hónappal az egybekelés előtt, amikor József megtudja, hogy menyasszonya terhes. Ez a hír volt József számára a belépés a sötét éjszakába. Mit tegyen? Úgy dönt, mellőzi az ilyenkor szokásos drasztikus megoldásokat: nem jelenti az esetet a hatóságoknak – ez a megesett nő megkövezésével járna. Nem is űzi el magától nyilvánosan Máriát, mert ez pedig életre szóló megszégyenítést jelent – hanem titokban akarja elbocsátani, hogy menyasszonya új életet kezdhessen. Ez

a terve, és ekkor látogatja meg őt először az Úr angyala éjjel, álmában. Felvilágosítja, hogy Mária nem egy idegen férfitől viselő, a magzat Isten Szentlelkétől, Istentől van. Az angyal arra kéri Józsefet, fogadja magához a leányt és majdani gyermekét, aki fiú lesz, ő szabadítja majd meg a népét a bűneitől, és ezért József a Jézus, azaz Jehosua, az „Isten megment” nevet adja neki. Az álmok a Bibliában és a valóságban is olykor eszközök arra, hogy Isten szava, akarata eljusson valakihez. A hallgatag József esetében mindig ez a helyzet. Korábbi szándékáról lemondva azonnal engedelmeskedik az álombeli szózatnak, Istennek, aki íme, azt akarja, hogy ő legyen a Megváltó földi apja. Nem hál együtt Máriával, mert be kell teljesednie Izajás próféta jóvendölésének: „Íme, a szűz fogan, és fiút szül” (7,14). Ugyanakkor a saját fiának kell nyilvánítania a gyermeket, és – lévén maga Dávid házából való – el kell fogadtatnia hivatalosan Jézust Dávid sarjának. Körül kell metélnie, azaz bevezetnie Isten és népe nagy szövetségébe, majd be kell mutatnia a templomban a szent közösségnek. Később ugyancsak álmában kapja a második utasítást, hogy meneküljön a gyermekkel Egyiptomba, mert neki kell őt megmentenie a csecsemőgyilkos Heródes kezétől. Végül a harmadik felhívás szintén József álmában érkezik, és arról szól, hogy mivel a gyilkos despota meghalt, a kis család térjen haza Egyiptomból, hogy beteljesedjék az Írás, Isten szava: „Egyiptomból hívtam az én fiamat” (Ózeás könyve 11,1). Amikor pedig megérkezik a császár rendelete a népszámlálásról, amelyet kinek-kinek eredeti származási helyén kell teljesítenie, József Dávid házának ősi székhelyére, Betlehembe megy feleségével, ahol betelnek Mária viselősségének napjai, és megszületik Jézus, hogy újra csak beteljesedjék egy másik isteni szó, Mikeás prófécija arról, hogy a Messiásnak éppen itt, Betlehemben, Dávid városában kell megszületnie. József tehát nem beszél az evangéliumokban – de cselekszik. Mint igazi családfő, ő kezdeményez minden fontos lépést Jézus felnőtté érésében. ◆

Guido Reni (1575–1642): Szent József a kisdéd Jézussal. Olaj, lenvászon, 121×101 cm, 1640

SZÖVEG –
MÁRTONFFY ANDRÁS

Egy hátborzongató előadás történelmi kulisszatitkai

A történelem leghíresebb boszorkányper-sorozata Amerikában, a Boston melletti Salem városában zajlott a 17. század végén. A félelmetes sebességgel terjedő paranoia az egyik kézzelfogható példa a világtörténelemben arra, hogyan lehet úrrá egy teljes közösségen a pánik. A persorozat során a beismert vallomás volt az egyetlen menekülési út.

A „boszorkányság áldozatainak” tünetei – a földön rángatózás, hallucináció, magánkívüli állapot – speciális ételmérgezésre utalnak. Egyes kutatók szerint a salemi boszorkányperek előtti években nagy anyarozsjárvány volt a környéken. Az anyarozs egy olyan gombafaj, amely a gabonát támadja meg. A learatott búzával a kenyérbe kerül, és ha a mérgezett kenyeret elfogyasztják, a fentiekhez hasonló tünetek jelentkeznek.

- ◆ Több mint háromszáz év elteltével már szinte lehetetlen pontosan megfejtetni a kiváltó okokat. Annyi biztos, hogy a salemiek félelmetes jelenségeket kezdtek tapasztalni vagy képzelni. Állítólag ártatlan kislányok minden előzmény nélkül rángatózni, hörögni kezdtek, miközben arra panaszkodtak, hogy valami vagy valaki csipkedi, harapdálja őket. A tünetek másokon is megjelentek; egyre jobban elszaporodtak Salemben, majd a környező településekre is áttértek. Kifejezetten ijesztőnek találta mindenki, hogy az első „sátáni” tüneteket két gyanún felül álló személy produkálta: a helyi tiszteletes, *Samuel Parris* kilencéves kislánya és hasonló korú unokahúga. A tiszteletes volt a város legfontosabb személyisége, mivel a teljes közösség kizárólag vallási alapon szerveződött. Alapítói puritánok, Angliából származó telepések voltak, akik 1630-ban keltek át az Atlanti-óceánon, hogy megvalósítsák utópisztikus elképzeléseiket a tökéletes államformáról. Azért hagyták el a hazájukat, mert lelkiismereti okokból nem tudtak közösséget vállalni az anglikán egyházzal, és meg akarták alapítani a saját vallási közösségüket.

19. századi grafika a salemi boszorkányperekről

GYANAKVÓ VÁROSLAKÓK

A puritánok főleg a liturgiát és a püspökök fényűző, világi hatalmát találták elfogadhatatlannak. Különösen felháborította őket, hogy az angol uralkodó egyben az egyház feje is volt, így számos egyházi jogot elbitorolt a hívek elől. A puritán istentisztelet egyszerű volt, mentes minden sallangtól, még az orgonamuzsika sem volt engedélyezett: a zsoltárokat kizárólag énekelték. A bevándorlók megalapították Boston városát, amit a puritánok vezetője, John Winthrop vállalkozó, ügyvéd, hittudós és prédikátor vasmarokkal irányított. Ezt azért tehetette meg, mert még indulásuk előtt megszerzett I. Károly királytól egy kiváltságlevelet, amelynek értelmében gyülekezete teljes önállóságot élvezhetett az Újvilágban. Útjukat és végcéljukat a zsidók bibliai vándorlásához hasonlította. A küldetésstudattól fűtött vallásos hevületet nem csökkentette, hogy a vállalkozás alapjait nagyon is földhözragadt megfontolások jelentették, a telepesek a Massachusetts Bay Company nevű üzleti vállalkozás keretei között éltek. A puritánok több várost is alapítottak, és kemény munkával sikeresen gyarapodó közösségekké fejlesztették őket. Kiterjedt kereskedelmet folytattak az anyaországgal, hajóflottájuk nagyságával hamarosan csak az angol kereskedelmi infrastruktúra versenyezhetett. Településeik rendjének alapját a kérlelhetetlenül szigorú protestáns gondolatiság képezte. Eszerint csak az üdvözülhet, akit Isten erre kiválasztott, a többiek menthetetlenül elkárhoznak. Mivel az egyszerű hívőnek semmiféle módja nem volt arra, hogy kikémlelje az isteni szándékot, sokan szorongások és félelmek között éltek. Winthrop és a többi vezető eközben minden eltévelyedést szigorúan megtorolt. A kvékerek és az anabaptisták szektáit betiltották, a különösen makacs reformereket felakasztották.

Ebben a szigorú és gyanakvó környezetben kezdődtek a salemi boszorkányészlelések.

TETTESEK KERESTETNEK

Valóságos pánik uralkodott el a környező településeken is, és a lakosok jól beazonosítható elkövetőket kerestek, kezdetben a gyerekeket faggatva, talán ötleteket is sugalmazva. A társadalom periferiáin élő koldusok, hajléktalankok és elmebetegek között kerestek bűnbakot. Egy Sarah Osborne nevű nő eleve gyanúsnak számított, mivel állítólag egy szolgálával keveredett viszonyba, ráadásul a saját gyerekeivel pereskedett a néhai férje örökségén. Sarah Good pedig egyszerű utcai koldus volt. Mindkettőjüket boszorkányság vádjával tartóztatták le, egy Tituba nevű indián rabszolgánóval együtt.

Tompkins Harrison Matteson (1813–1884) 1853-ban készült festménye a salemi boszorkányperokról

Tituba valahol Közép- vagy Dél-Amerikában született, és gyermekkorától kezdve rabszolgasorban élt. Parris tiszteletes Barbados szigetén vásárolta meg, és háziszolgát csinált belőle. A fiatal lány legfőbb dolga a kisebb háztartási teendők mellett a tiszteletes három gyermekének ellátása és felügyelete volt. Szinte minden percét a gyerekekkel töltötte, egy szobában is aludt velük. A salemi események idején már legalább tíz éve állt a család szolgálatában. A vádak szerint Tituba a gyerekeket vudu mágiaíval kínozza, és ő okozta az ijesztő tüneteket. A kihallgatások során mind őt, mind a másik két nőt alaposan kifaggatták.

HÁTBORZONGATÓ ELŐADÁS

A két Sarah tagadta a vádakot, Tituba viszont megsejthette, hogy a per nem a józan ész elvei alapján fog zajlani, logikus érveléssel, meggyőzéssel ebben a felfokozott állapotban lévő közösségben nem fog célt érni. Egy zsúfolásig megtelt gyülekezeti teremben zajlott az eljárás, a közönség

valószínűleg nemcsak a gyanúja igazolására, hanem egyúttal borzongató színházi előadásra is vágyott. Azt a taktikát választotta, hogy beismeri a boszorkányságot, magát áldozatként beállítva, miközben más vádlottakra tereli a bűnök gyanúját. Drámai hangon bejelentette, hogy meglátogatta őt a Sátán, és a szolgálatába fogadta. Egy fekete és egy vörös patkányt küldött, hogy szolgálják őt, és arra kényszerítette, hogy kínozza a két kislányt.

Érzékletesen leírta az Ördög megjelenését, az őt szolgáló állatokat és más lényeket. Anekdotázott egy disznóról, egy fekete kutyáról, egy vörös és egy fekete macskáról, egy szárnyas, kétlábú, asszonyfejű szörnyetegről, akik mind a Gonosz parancsára látogatták meg őt, és megfenygették, hogy megölik, ha nem engedelmeskedik. Egy fekete kabátos figura még a családi ima közben is eljött egy kanári kíséretében, és varázslatot bocsátott a fülére, hogy ne hallja a Szentírás szavait. Ő pedig félelmében végül aláírta a Sátán könyvét.

Három napig faggatták a kifejezetten erre a célra létrejött törvényszék tagjai, és ő készségesen szolgáltatta

a várva várt részleteket. Kielégítette a pánikba esett, borzongásra éhes közönség minden igényét. A Sátánnak egyszer hófehér haja volt, máskor sötét, a könyv néha kicsi volt, máskor hatalmas. A többi vádlott nevét – Sarah Osborne-ét és Sarah Goodét – mindenesetre felismerte az aláírók között. Ő volt a bűnbánó áldozat, akit megkísértett az Ördög, de most bátran szembeszáll a Sátánnal, és mindent töredelmesen beismer. Egyszer sikoltozni is kezdett, mondván, hogy nem lát, megvakult, mert a Gonosz bosszúból elvette a látását.

AKI ÁRTATLANNAK VALLotta MAGÁT, NEM MENEKÜLHETETT

Tucatjával fogták el és vetették börtönbe a sátáni összeküvés kiszolgálóit. A hisztéria olyan mértékű volt, hogy a börtönbüntetéseken, kiközösítéseken és vagyonelkobzásokon felül hamarosan elkezdtek sorjázni a halálbüntetések is. Az angol büntetőjog ugyan pontosan meghatározta, milyen büntetéseket lehet kiszabni boszorkányságotért, de a salemi boszorkányperek a lehető legrosszabb időpontban kezdődtek. Az angol király nem sokkal korábban vonta vissza a massachusettsi puritán települések önrendelkezési jogát, így a feszültséget egyébként is tapintani lehetett. Az eljárások során volt, akit boszorkánykenyér készítésével vádoltak, tehát azzal, hogy rozból és vizeletből készítették lepényt, majd egy kutyával etették meg, volt, akit azért ítélték el, mert egy szomszédja valamiféle szellemalakot vélt látni a társaságában. Mások bűnösségét azzal látták bizonyítottnak, hogy erkölcstelen életet éltek.

Tizenkilenc embert végeztek ki, egy kivételével felakasztották őket. Sarah Osborne a börtönben halt meg, Sarah Good a rács mögött szülte meg a kislányát, majd kivégezték, és hamarosan a gyermeke is meghalt. A legkegyetlenebb bánásmódban egy nyolcvanegy éves öregember, Giles Corey részesült, akinek mellkasára súlyokat helyeztek. Nem volt hajlandó bűnösnek vallani magát, ami a vádlók szemében furcsa módon éppen a bűnösségét bizonyította. Ha vallomást tett volna, az angol törvények alapján megmenekülhetett volna, ő azonban az eljárás iránti tiltakozás miatt inkább a kínhalált választotta.

Tituba a salemi boszorkányperek idejét a helyi börtönben töltötte, majd tizenhárom hónap raboskodás után – amikor a kedélyek már lecsillapodtak – valaki letette érte az óvadékot. A rabszolgánót, aki magát megmentette, de másokat valószínűleg a halálba juttatott, soha többé nem látta senki a környéken. ♦

SZÖVEG –
NÉMETH VÁNYI KLÁRI

KÉP –
ÉDER VERA

A népzene a legbefogadóbb közeg

A Dalinda acappella
trióval beszélgettünk

Paár Julcsi huncut bája már akkor elvarázsolt, mikor még a Tárkány Művek énekesnője volt. Tulajdonképpen Julcsin keresztül jutottam el a Dalinda acappellához, amelyet **Tímár Sárával** és **Nádasdy Fannival** együtt alkotnak. A három énekesnő különleges kísérlete – megszólaltatni az egyszólamú magyar népdalt több szólamban – nem mindennapi vállalkozás. Annak ellenére, hogy a népdal hagyományőrző, konzervatív műfaj, a Dalinda áthidalja a múlt és jelen közti távolságot, aktuálissá teszi a szöveget és dallamot egyaránt.

- ♦ – „Hasonló hasonlót vonz” – tartja a közmondás. Ez a tétel a ti esetekben rögtön meg is dőlt. Három különböző karakterű nő, más hangszínük, az énekhangjuk, az életútjuk is. Julcsi huncut, Fanniról egy őzike jut eszembe, Sáráról pedig egy erős nagyasszony. Ennek ellenére tökéletes összhang van közöttetek. Mi vonzott titeket egymáshoz?
Julcsi: Az intuíció. Olyan energiák találkoznak a hármunk személyiségjegyeiben, hogy az egy különleges szintézist hoz létre, amelyben mindegyikünk jól érzi magát.
Fanni: A kémia. Mindig érzi az ember, hogy ki az, akivel szívesen van együtt, ki az, akinek inspiráló az egyénisége, a gondolatai.
Sára: Ez az erős nagyasszony most mellbe vágott. Az ember nemcsak olyan, amilyennek látszik. Mindnyájunkban ott lakik az őzike, a huncut és az erős nő, vagy ahogy te mondtad, a nagyasszony. Változó, hogy mikor melyik kerül előtérbe. A színpadon éneklés közben is különböző arcainkat mutatjuk meg.

- A nagyszony nálam pozitív fogalom. Stabil, erős hangod oltalmat és biztonságot ad.

Sára: Most, hogy megszületett a kislányom, annyi mindenben jobban látom magamat. Mindig nagyon kemény és határozott akartam lenni, aki tudja, mit szeretne, és azt meg is valósítja. Előadóként is erre a határozott és erős megszólalásra törekedtem. Az évek alatt megtanultam meghallani a saját, igazi hangomat. Finom és törékeny is tudok lenni, és a magabiztos színpadi jelenlét mellett egyre jobban merem a lágyabb oldalamat is megmutatni.

- Egyszer hallottam nyilatkozni egy popénekesnőt, aki arról beszélt, hogy a duett mindig verseny; ha többen énekelnek, akkor elkerülhetetlen a párbajozás. Nálatok csak összhangot hallok. Hogy csináljátok?

Julcsi: Éneklés közben olyan dinamikákban vagyunk, mint a bolygók. Hol megközelítjük egymást, hol egy kicsit eltávolodunk egymástól. A közeledésnek és a távolodásnak a különféle ritmusa adja az éneklésünknek az egész ívét. Folyamatosan ott van a zenénkben a közeledés és a távolodás, ez a hömpölygés tartja mozgásban a produkciónkat, teremti meg a zenénk dinamikáját.

Erdély-szerte cigányemberek játszották a magyar népzene, ha ők nincsenek, akkor nekünk nem lenne magyar vonós zenénk.

Hol az egyik van elől, majd visszasimul a kíséretbe, hol a másikat segíti előre, és ő hátrébb lép egyet, és így tovább.

Fanni: Annak ellenére, hogy különböző karakterek vagyunk, összeköt minket, hogy ez a közös projektünk, amiben egymásért vagyunk jelen, és a közös ügyünkért dolgozunk. Abban is egyezünk, hogyha éppen nem pont ez jelenti a megoldást valamire, akkor nem választjuk az arany középutat. Inkább arra vagyunk kíváncsiak, hogy meddig tudunk elmenni, akkor is, ha a határainkat kell feszegetnünk.

Sára: Egy szekeret húzunk, együtt szeretnénk minőségi produktumot teremteni. Erről a versengés kérdésről beugrott a Virágok vetélkedése című virágének a tizenhetedik századból, amelyben a virágok együtt díszítik az Úrasztalát, és bár versenyeznek egymással, de ez teljesen más, mint amit mi versenyzés alatt értünk. Valami ilyesmi az is, amikor mi együtt énekelünk. Külön-külön is a legjobbat szeretnénk kihozni magunkból, azért, hogy együtt egy gyönyörű anyagot hívjunk életre. Ennyi egészséges vetélkedés szerintem kell, mert ez előrevisz.

– A Dalinda együttes pontosan annyi idős, mint Julcsi kisfia, Buda, hétéves. Fel tudnátok idézni, hogy született meg ez a zenei formáció?

Julcsi és Fanni nevetnek, Sárára néznek. Ő az, aki el szokta mesélni az együttes „keletkezéstörténetét”.

Sára: Felhívtam Lelkes András a Hangvető ügyvezető igazgatója: „Szia Sári, neked van egy acappella együttesed, ami-ben a Julcsi énekel, nem?” Mondtam, hogy van egy kis csapatunk, szoktunk együtt énekelni, elvállalunk egy-egy

fellépést is, de még nem vagyunk konkrétan együttes. Erre ő azt válaszolta: „De, ti egy együttes vagytok. Van egy acappella fesztivál, ahová szeretnénk elhívni titeket!” Úgyhogy megalapítottuk a formációt. Julcsi akkor pont babát várt, és amikor megszületett Buda, elkezdtünk koncertezni.

– Az acappella intim műfaj. Bizonyos mértékben kiszolgáltatottá teszi az énekeseket, hiszen egyedül csak a hangotokra támaszkodhattok, persze egymásra is, viszont egyből hallatszík, ha hibáztok valahol. Nem vesz ki sokat belőletek egy-egy ilyen őszinte és sebezhető fellépés?

Fanni: De! Nem is értem, miért csináljuk ezt magunkkal! (nevet) Ebben a műfajban az egyik legnagyobb a hibázási lehetőség, mindig az adott pillanat határozza meg, hogy éppen mi történik. A hangunk össze van kötve az idegrendszerünkkel, ezért nincs késleltetési idő, mint egy hangszernél, hogy még egy kicsit odébb lehet intonálni, ha hallod, hogy nem úgy sikerült valami. Így ha mi hibáztunk, az teljesen nyilvánvaló. Ez nagyon izgalmassá, de nehezzé is teszi, nincs lehetőség korrekcióra.

Julcsi: Nincs mögöttünk hangszer. Ez rettenetesen izgalmas, és tényleg a legnagyobb technikai kihívás. Mi magunk, a mi testünk az a rezonáns test, amiből kijön a hang. Mindent átszűrünk magunkon. Az éppen aktuális fizikai, mentális és pszichés állapotunktól függ az, hogy milyen hangokat adunk ki.

– Minden fellépés stressz?

Fanni: Nem mondanám, hogy stressz, egyrészt fellépések előtt lelkileg és fizikailag is tréningezzük magunkat, hogy edzettek legyünk, és ne dőlünk ki a sorból. Egy-egy koncert nagyon komoly pszichés és mentális felkészülést igényel, de ezt a fajta kihívást mindannyian nagyon szeretjük. Meg is értünk arra, hogy oda tudjunk figyelni a koncertjeinkre. Nyilván kamaszként meg fiatal felnőttként az ember egy-egy buli után jó fáradtan is kiállt énekelni, és jó volt megtapasztalni, hogy meddig mehet el, meddig tudja feszíteni a saját határait, de most már teljesen más minőségben dolgozunk.

Sára: Az acappella formációk nem olyan sűrűn váltogatnak repertoárt, mint más hangszeres bandák. Nem véletlenül, hiszen sokkal hosszabb idő, míg beérik egy új szám.

– Árujátok el, mi vonzott titeket a népzenehez, a népdalhoz!

Sára: Az én családomnak nincs zenei múltja. Egész kicsi voltam, amikor a szüleim felfedezték, hogy vonzódom

a népzenehez, és szerencsém volt, mert elkezdtek ebbe az irányba terelgetni. Szabadságot adtak nekem abban, hogy azt csináljam, ami tetszik, amihez vonzódok. Édesanyám rendszeresen jött velem koncertekre, elvitt táncházakba is. Hamar beíratott Szentendrén a zeneiskolába. A népdalok dallama, szövegvilága elemi erővel hatott rám. Amikor leérettségiztem, akkor derült ki, hogy indul a Zeneakadémián, a Népzene Tanszéken egy képzés, éreztem, hogy ez egy jel, és nem is tudok, nem is akarok más irányba menni, mert ezzel szeretnék foglalkozni. Korábban álmodni sem mertem volna arról, hogy ez ilyen módon megvalósítható.

Julcsi: Én klasszikus zenét tanultam. Otthon sokféle zenét hallgattunk, és rám ez nagy hatással volt. Szabad zenei közegben nőttem fel. Fontos szempont volt a családomban, hogy a testvéremmel együtt zenét tanuljak. Abszolút nyitottan és jókedvvel vágtam bele a zenetanulásba. Nagy terveim nem voltak velem. Nem az a gyerek voltam, aki kitalálta hatévesen, hogy énekesnő leszek vagy balerina, hanem én csak úgy szerettem jelen lenni a zenében. 13 évet klasszikus zongoráztam, ezekkel az alapokkal mentem a Zeneakadémiára. Amikor a mi generációnk nevelkedett, akkor még csak elvétve voltak olyan konzervatóriumok, ahol népzenei oktattak. Amióta egyetemen is lehet tanulni népzenei, azóta ez a műfaj rengeteg dinamikus változáson ment keresztül, és mi ennek az őröbbségnek a második generációi vagyunk. Azt hiszem, hogy elkerülhetetlenül léptünk rá mind a hárman erre az útra, és hogy a népzene egy fontos origó az életünkben. Ennek a találkozásnak a gyümölcse a Dalinda.

Fanni: Születésem óta fontos része az életemnek a zene, anyukám is ezen a pályán indult, kiemelt figyelmet fordított a zenei nevelésünkre. Így én is elsős korom óta tanultam klasszikus zenét, kórusban énekeltem, zenei versenyekre jártam, és aktívan néptáncoltam, ami egyúttal egy életforma is volt. A gimiben aztán kicsit kerestem a saját kontúrjaimat, sokáig orvos szerettem volna lenni vagy diplomata, annak ellenére, hogy imádtam jelen lenni bármilyen kreatív alkotási folyamatban, a képzőművészettől a drámajátékon át a zenéig.

Amikor egyértelművé vált számomra, hogy az orvosi pálya nem az én utam, tényleg őröbbszerűen jött a felismerés, hogy semmi mással nem akarok foglalkozni, csak a népzenevel.

– A Dalinda szövegeit együtt írtátok, dalait együtt komponáltátok. A magyar népzeneből táplálkoztok,

újrahasznosítjátok ezt a több évszázados műfajt, és körforgásban tartjátok.

Julcsi: A dalokat olyan arányban dolgozzuk át, hogy azok már szerzett műként vannak bejelentve, de örülünk, hogyha a laikus közönség népdalként jegyzi őket.

Sára: A népdalokat a sajátos ízlésvilágunkon keresztül szövegeket meg. Leülünk, kiválogatjuk az adott tájegységből a kedvenc énekeinket, kiválogatjuk a szövegeket, leszűrjük, leszűkítjük őket, átváltoztatjuk és átdolgozzuk, aztán hozzáépítjük az összes szólamot, így már egy teljesen új műsorszám lesz. Külön műként tekinthetünk rá, ami népzenei gyökerekből indul ki.

– Mit gondoltok azokról a véleményekről, amelyek a népzenei, a népdalt nacionalista propagandaként emlegetik?

Fanni: A népzene, a népdal mindnyájunké. Hihetetlenül gazdag kultúra, amit nem lehet, nem is szabad egy irány felé leszűkíteni, mert a népdal nem propaganda, nem zár ki senkit, pont, hogy összeköti a népeket. Persze, a népzene univerzális jellege mellett az egy nagy lehetőség, ha fel tudjuk ismerni a saját kultúránk értékeit, de nem gondolom, hogy az lenne a jó út, hogy ezáltal elválasztunk másokat magunktól, ha valamivel szemben definiáljuk általa magunkat. A népzene nem erről szól.

Julcsi: A népzenei mindig is volt egy interetnikus jellege, összekapcsolta az együtt élő népeket, vagy éppen meghúzta a határokat, hogy meddig tart egy-egy nép szokása, honnantól fogva éli meg másként a hagyományait, az ünnepeit. Ugyanakkor segítette a különböző nemzetiségek, népcsoportok közötti párbeszédet. Gondoljunk csak arra, hogy Erdély-szerte cigányemberek játszották a magyar népzenei, ha ők nincsenek, akkor nekünk nem lenne magyar vonós zenénk. A népzene a legbefogadóbb közegek egyike. Érdemesebb a közös pontokat megtalálni, mint a különbözőeket.

Sári: A keresztény felekezetek között is lehet olyan embereket találni, akik dogmatisták és kirekesztőek. Ugyanakkor vannak nyitottabb szemléletűek is, akik testvérként tekintenek más keresztény egyházakra, és vannak olyanok is, akik azt mondják, keresztény vagyok, de nyitott vagyok más vallásokra, és aminek a szeretet van a központjában, afelé szeretettel és elfogadással fordulok. A népzenei körében is hasonló a felállás. Vannak, akik kizárólag az autentikus megszólalást támogatják, mi viszont az általunk oly kedvelt eredeti autentikus éneklés mellett szeretünk kísérletezni. ♦

FEBRUÁRI KIMENŐ

„KÖSZI, KÖSZI...!”

A beregszászi színház kabaré-előadásával nem vállalkozik arra, hogy feltárja a női lélek állítólagos kiismerhetetlen rejtelseit, vagy hogy bizonyítsa a női jellem elvitathatatlan jegyeit, ahogy nem ad jól bevált receptet sem a különbözőségek kezelésére.

Sokkal inkább ízelítőt nyújt az emberi természet sajátosságaiból, az élet tipikus, sokszor nevetésre ösztönző szituációiból, amelyek fölött végigtekintve nyugtázhatjuk: akárhogy is igyekszünk elrontani, az élet mégis lehet szép.

A történetek színreviteléhez a műfaj nagyjai közül Gábor Andor, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Lőrincz Miklós, Molnár Ferenc és Rejtő Jenő írásait hívják segítségül.

Budapest, Aranytíz Kultúrház, 2023. február 20.

SÁRKÁNMESE

Korábbi sikeres mesedarabjai után a Magyar Nemzeti Táncegyüttes újabb kalandra hívja a gyermekeket: ismét a magyar népmesék, népzenei kincsünk csodálatos világába kalauzolja közönségét.

A mesében a három szegénylegény, a „táncoló csacsi”, a gonosz boszorkány és a legyőzhetetlennek tűnő háromfejű sárkány, a kedves erdei manó és a szépséges Napkeleti-királykisasszony, valamint a pénzéhes kocsmáros és kapzsi lányai elrepitének minket egy olyan helyre, ahol a jó ésszel és kitartó munkával végül elnyeri méltó jutalmát.

Budapest, Nemzeti Táncszínház, 2023. február 12.

KOLLÁR-KLEMENCZ KAMARAZENEKAR: A FOLYÓ

Az irodalomban és zenében is tudatosan munkálkodó Kollár-Klemencz László a Boann és az Andersen zenekarokkal vált ismertté a nyolcvanas évek végén, de már ekkoriban elindította melankolikusabb oldalát kidomborító Kamarazenekarát, amellyel az elmúlt években több lemezt is kiadott. A folyó az együttes ötödik albuma. A klasszikus zenei, népzenei, világzenei zenészek az évek során maximálisan szervesültek az állandóan új utakat kereső zenekarvezető változásainak állandóságához, és az így kialakult Kollár-Klemencz-világ éppen hordozza a magyar kultúra nyomait, mint amennyire határok nélküli.

Budapest, Müpa, 2023. február 24.

LUCAS DEBARGUE ÉS A CONCERTO BUDAPEST KONCERTJE

A párizsi születésű művész nem zenészcsaládból származik, zongorán csak 11 éves korában kezdett el játszani, de aztán 15 évesen, megfelelő mentor híján, félbe is hagyta tanulmányait. Basszusgitározott egy rockzenekarban, majd bölcsészdiplomát szerzett, aztán 2010-ben, húszévesen végre visszatért a zongorázáshoz. Ezúttal az egyik legcsodálatosabb Mozart-zongoraversenyt, az 503-as Köchel-jegyzékszámú C-dúr kompozíciót fogja eljátszani. Emellett szólistaszerep jut számára egy különleges és a magyar koncertterekben nemigen megszólaltatott XX. századi remekműben is: Karol Szymanowski 1932-es 4. szimfóniájában, mely Arthur Rubinsteinnek dedikált alkotás méltán viseli a „Symphonie concertante” megnevezést is.

Budapest, Zeneakadémia, 2023. február 19.

A FŐVÁROS ÉKSZERDOBOZA

Vajon miért és hogyan épült a Várhegy keleti oldalán, a Duna-parton hosszan elnyúló impozáns, neoreneszánsz épületegyüttes? A Budai Várséták programján elmesélik a Várkert Bazár történetét a születéstől a pusztuláson át egészen a rekonstrukcióig. Bemutatják, hogyan vált

a helyszín középkori védműből szobrászgenerációk alkotóhelyévé, majd az Ifipark hangos évtizedei után a kultúra és művészet központjává és a főváros egyik legszebb panorámájú pihenőhelyévé.

Februárban többször

MINDEN MÁSKÉPP VAN

Az előadás egy tehetséges fiú és egy érzékeny lány igaz történetét meséli el, a skizofréniával való találkozást és küzdelmet. Egy különleges párkapcsolat magasságait és mélységeit láthatjuk kétféle perspektívából superközelel nagyításban. A darab Kulcsár Teodóra és Oravetz Dániel *Nem vagyok bolond, csak szkizofrén* című műve alapján készült, Marton Róbert és Soltész Bözse előadásában nézhetjük meg, akiket már a Képmás-estekről is jól ismerünk.

**B32 Galéria és Kultúrtér, 2023. február 9.
További előadások: 2023. március 3. és 30.**

SZÖVEG –
VÉSEY MIKLÓS

SOROZAT –
BIBLIAI TÖRTÉNETEK

Kelj fel!

” Amikor Jézus meglátta, amint ott feküdt, s megtudta, hogy már régóta beteg, megkérdezte tőle: »Meg akarsz gyógyulni?«

(Jn 5, 6)

- ◆ – Meg akarsz gyógyulni?
  - Most szívatsz? Ezért jöttél ide, hogy ezt megkérdezd? Szerinted mért fekszem itt harmincnyolc éve? Hogy sütkérezek a napon? Hogy szundikáljak egy jót, mert nincs más dolgom? Hogy röhögjenek rajtam, amiért mozdulni se tudok? Hogy szégyenkezzek, mert egyedül nekem nincs senkim, aki bevinne a vízbe?
  - Meg akarsz gyógyulni?
  - Eldobom az agyam, komolyan, hát te mindent kétszer mondasz, kétszer mondasz? Gyerekkorom óta egy helyben kell ülnöm, hidd el, volt időm megfigyelni az embereket, de ilyet még nem láttam, mint te. Milyen kérdés ez? A következő az lesz, hogy direkt estem-e le a fáról annak idején?
  - Meg akarsz gyógyulni?
  - Na jó, akkor elmesélem, hátha megérted a lényegét, és leszállsz rólam. Az egész a szüleimmel kezdődött. A munkamániájukkal. Hogy nem figyeltek ránk. Mindegy volt nekik, merre csavargunk, miután ledolgoztuk a napi adagunkat a földeken. Kis rabszolgáknak tekintettek minket, beledöglöttünk a melóba napi egy szelet kenyérért, azt is csak akkor kaptuk meg, ha elértük a normát.
  - Meg akarsz gyógyulni?
  - Várj, mindjárt kigyógyulsz a kérdezgetésből, ha megismered az egész történetet. Szerettem fára mászni, nekem ez jelentette a kikapcsolódást, szinte lebegtem az ágak között, jó volt eltávolodni az átkozott földtől, amit

egész nap túrni kellett. Csak este volt időm, a holdfényben meg nem lehetett látni rendesen. Hát persze, hogy mellényúltam egy ágnak, és lezuhantam.

– Meg akarsz gyógyulni?

– Az apám megszaggatta a ruháját bánatában, amikor kiderült, hogy deréktől lefelé megbénultam. De csak azt siratta, hogy nem lesz haszna belőlem, még el se tud adni rabszolgának. Évekig ültem az udvaron, még a bátyám volt a legjobb hozzám, reggel kicipelt a ház elé, este meg be az ágyamba. Az ennivalót is ő tette elém.

– Meg akarsz gyógyulni?

– Ide is ő hozott el, amikor megkértem rá. Nem akartam a terhére lenni. Csak kolonc lennék a nyakán, jobb is így. Ha a víz megmozdul, legalább a reményt átélhetem, ha pontosan tudom is, hogy soha nem fogok meggyógyulni. Bár a remény kegyetlen dolog, ha engem kérdezel. Mégis jobb velem, mint nélküle.

– Meg akarsz gyógyulni?

– Igazából már ebben a vízben sem hiszek, valószínűleg nem segítene. Megszokásból ülök itt, mint egy gyökeret eresztett növény. Lehetnék máshol, de sehol se lenne jobb. Akkor hát itt.

– Meg akarsz gyógyulni?

– Azt meg kell hagyni, hogy kitarító pali vagy, nem szállsz le az emberről, amíg választ nem kapsz.

– Meg akarsz gyógyulni?

– Igen.

– Akkor kelj fel, fogd az ágyadat, és menj! ◆

SZÖVEG –
OSZTOVITS ÁGNES

HALANDÓK ÉS HALHATATLANOK

Vannak kiváló művészek, tudósok, feltalálók, akik születésük vagy haláluk kerek évfordulóján kerülnek reflektorfénybe. És vannak olyan zsenik, akiknek életére és alkotói pályájára évfordulók nélkül is rácsodálkozunk.

◆ MARKO PERKO – STEPHEN M. STAHL TESLA BÁMULATOS ÉS GYÖTRELMES ÉLETE

című több mint négyszáz nagy oldalas könyve lebilincselő olvasmány a szerb születésű tudós-feltalálóról, akit ma már *Arisztotelésszel* és *Leonardo da Vincivel* emleget egy lapon a tudományos világ. A XIX. század végének és a XX. század első évtizedeinek leguniverzálisabb fizikusa volt, akinek meglátásai, találmányai megváltoztatták a világot. Rengeteg könyv, film és most már magyar musical is foglalkozik személyével és munkásságával, a szerb–amerikai szerzőpáros mégis tud újat mondani róla. (A magyar kiadó az amerikai kiadással szinte egy időben, *Makovecz Benjámin* kiváló fordításában hozta el hozzánk a könyvet.) Korábban minden mű – nem egészen alaptalanul – Nikola Tesla világpolgár voltát hangsúlyozta, aki előbb meghódította Európát (két évig Magyarországon is élt, *Puskás Tivadar*éknak dolgozott), majd Amerikát. Marko Perko szerint a szerbiai falucska, ahol született, a szerető édesanya és ortodox pap édesapa nevelésének hatása nem múlt el nyomtalanul. Bár a természeti világ összefüggéseit kutatta, Isten létét sohasem tagadta. Itt most nem fogjuk felsorolni, mennyi találmány, hány szabadalom fűződik Tesla nevéhez, mert ez minden lexikonban szerepel, azt hangsúlyozzuk inkább, hogy ez a zseniális elme milyen pszichiátriai gondokkal küzdött. Nem egyszerűen különc volt, bogaras ember, ahogy őt gyakran leírták, láttatták, akinek mókás szokásairól, öltözködéséről, rendmániájáról anekdotafüzérek születtek. Bipoláris zavarok nehezítették az életét már gyermekkorától kezdve. Köznapian szólva, autista zseni volt.

Stephen M. Stahl pszichiáterként vizsgálja Tesla pályáját: hogyan követik egymást a hipomániás időszakok, amikor napokig nem alszik, megfeszítetten dolgozik, újabb és újabb zseniális ötletekkel áll elő, szabadalmakat nyújt be, sikeres előadásokat tart, valamint az egyre súlyosbodó depressziós szakaszok, amikor képtelen a munkára, a világgal való érintkezésre. Nagynevű vetélytársai (*Edison, Marconi*), azért tudták ideig-óráig sikeresen legyőzni, mert ők az úgynevezett normális világhoz tartoztak, így könnyedén beszámíthatatlan bolondnak állították be a különc varázslót. Ezért tudták kijátszani milliomos pénzemberek, ezért halt meg szegényen és elhagyatottan.

Marko Perko nemcsak találmányokkal, írásokkal foglalkozik, hanem kiter a Nikola Tesla személyét érintő szóbeszédre is. Igaz, hogy nem nőült meg, hogy voltak férfitársa, de nem volt homoszexuális. Levelek sora bizonyítja, hogy szerette és tisztelte a nőket. Igaz az is, hogy luxus szállodákban lakott, de ezek számláit pártfogói fizették. A szabadalmaiból származó hatalmas összegeket mindig újabb és újabb kutatásokba ölte. Küldetéstudata volt: az emberiség javát akarta szolgálni.

(*Helikon Kiadó, 4999 Ft*)

GÁRDOS PÉTER SEMMELWEIS IGNÁC RÖVID BOLDOGSÁGA című új regénye arra keresi a választ, ki ölte meg az anyák megmentőjét. Miért kellett egy bécsi tébolydában meghalnia az anyák megmentőjeként tisztelt orvosnak?

Teslához hasonlóan Semmelweisre sem egy kerek évforduló miatt emlékezünk, hanem mert még mindig

izgalmasnak, tanulságosnak és rejtélyesnek látjuk személyiségét és életpályáját. Nem véletlenül készül *Koltai Lajos* rendezésben új film róla, és nem véletlenül fordult alakjához az ugyancsak rejtélyes filmrendező, *Gárdos Péter*, aki 2015-ben, 67 éves korában, *Hajnali láz* című első regényével is komoly hazai és nemzetközi sikert aratott. Gárdos, ahogy rendezőként, úgy íróként is a maga útját járja: érdekes, az olvasók által befogadható történeteket mesél, mer érzelmes lenni, de soha nem szentimentális. Az új regényben arra összpontosít, hogy bemutassa azt a gyerekkori barátot, akivel hősünk együtt jelentkezett az egyetemre, és aki mindig a nyomában volt, de nem tudta megelőzni, mert a professorok Semmelweist látták tehetségesebbnek. Semmelweis mindvégig gyanútlan, pedig az egykori barát már esküdt ellenségként tekint rá. Beáll azok táborába, akik kigúnyolják, mi több, háttérbe szorítják a klórmentes kézmosást kötelezően előíró, és ezzel anyák ezreit megmentő szülészorvos-kutatót. Teszi ezt egyrészt karrierje érdekében, másrészt azért, mert barátja tud titkolt, homoszexuális vonzalmáról. Semmelweis megszállottan küzd igazáért, és lassan az őrület jegyei ütözködni kezdnek rajta. A volt barát, immár a bécsi tébolyda vezetője, ügyes csellel Bécsbe hozatja ellenfelét, és ápolói segítségével ott végez vele. Agyonverik.

A könyv egyszerre kultúrhistoria és *Jókai* tollára illő romantikus történet, nagyszerű hősökkel és gaz intrikussal. Merész vállalkozás, de a közönség biztosan szeretni fogja.

(Open Books, 4999 Ft)

ARNOLD VAN DE LAAR KÉS ALATT című tanulságos és rendkívül szórakoztató könyve 28 híres operációt idéz fel, amelyek szerinte a sebészet történetének leghíresebb műtétei. Nincs okunk ebben kételkedni, hiszen a holland szerző ismert sebészorvos, aki évek óta publikál szakmája múltjáról. Természetesen nem fogadja el azt a hosszú ideje rögzült közhelyet, hogy az orvosi hierarchia csúcsán a belgyógyászok állnak, az alján pedig a hentesnek is mondott sebészek. Sebészeti beavatkozásokról az emberiség legősibb irataiban is szó esik, és végigkísérik az ókortól a napjainkig a világtörténelmet. Igaz, sokszor nem a sebészek neve maradt fenn, hanem a pácienseké. (Ezt jól jelzi a könyv borítója, amelyen *Erzsébet királyné*, *Kennedy elnök*, *Einstein*, *XIV. Lajos francia király* és *Lenin* arca szerepel.)

Arnold van de Laar nemcsak történeteket mesél, hanem közérthetően el is magyarázza az egyes beavatkozások lényegét, így eljutunk a csonkításos vérfürdőktől a robotsebészetig. A sebészet sokszor csodákra képes, vallja a szerző, de legalább ennyiszor tehetetlen. *II. János Pál* pápát meg tudták menteni az ellene elkövetett merénylet után, John Kennedy életéért viszont hiába küzdöttek.

Nem szakmabelieknek íródott ez a könyv, hanem a széles közönségnek, sok-sok rövid magyarázó jegyzettel. Minden bizonnyal hasznos lesz az orvosi pályára készülő gimnazistáknak is.

(Helikon Kiadó, 5499 Ft) ♦

SZÖVEG –
JEAN ORSOLYA

A cikk a Magyar Turisztikai Ügynökség
szakmai támogatásával készült.

5 KÁPRÁZATOS TÉLI LÁTNIVALÓ MAGYARORSZÁGON

Aki még sosem próbálta a téli túrázást, itt az ideje, hogy elkezdje! Érdekes velünk tartani, mert megmutatjuk, melyek azok a csodás szezonális látnivalók Magyarországon, amelyekért a leghidegebb napokon is megéri kimerészkedni a szabadba.

◆ TÉLI MESEBIRODALOM: ORFŰ ÉS KÖRNYÉKE

A Nyugat-Mecsekben fekvő Orfűre és környékére minden évszakban érdemes ellátogatni, de télen, főként egy havas hétköznapon különösen. Aki csendre, nyugalomra és friss levegőre vágyik, annak kötelező program a Balázs-hegyi kilátó. Az eredetileg fűrótoronyként funkcionáló épületet 2001-ben állították fel a 320 méter magas hegyen, és bár a 11 méter magas építmény felső szintje kissé szűkös – egyszerre csak néhány ember fér el kényelmesen –, a Pécsi-tó és a Mecsek nyugati részének látványáért mindenképpen érdemes ide ellátogatni.

Nyáron közkedvelt úti cél Orfű négy tóból – az Orfűi-, a Pécsi-, a Herman Ottó- és a Kovácsszénájai-tóból – álló tórendszere. Ezt a közelben fakadó Vízfő-forrástól induló Orfűi-patak felduzzasztásával alakították ki. Az Orfűi-tó délkeleti végének közelében különösen összesűrűsödtek a látnivalók: itt találjuk többek között a már említett Vízfő-forrást, és itt áll a barlangászok kutatóbázisa is, az alpesi jellegű Mecsek Háza, amely mára a hazai barlangi turizmus egyik központja lett.

Pár éve adták át az új tanösvényt is a Mecsek Háza és a Malommúzeum között. A tanösvénytől pár méterre lévő Vízfő-forrás a Mecsek legnagyobb vízhozamú forrása. Fokozottan védett forrásbarlangja a Mecsek harmadik leghosszabb barlangja, amelynek lezárt bejárata egy tízméteres sziklafal aljában nyílik, ezen a mesterséges

kapun át jön a felszínre a forrás vize. A víz korábbi felszínre bukkanásának nyílása egy földcsuszamlás miatt eltömődött, de helyét ma is jelöli a Mecsek Angkorjának nevezett hatalmas betontulipán, az egykori forránház, amely a 20 kilométerre fekvő Komló városát látta el ivóvízzel. A Csete György terve alapján készült, 1974-ben átadott építmény a magyar organikus építészet ikonikus, világszerte ismert darabja. A Malommúzeum épületeit – vízimalom, szárazmalom és papírmalom is van köztük – a szezonon kívül csak kívülről tudjuk megnézni.

KILÁTÓTÚRA A MÁTRÁBAN

Ha téli varázslatra és némi hóra vágyunk, kézenfekvő a Mátra és annak legmagasabb pontja, a Kékes-tető. Ha azonban szeretnénk a tömeget elkerülni, érdemes az irányt más kilátók felé venni. A galyatetői már 1934 óta áll a 960 méteres hegy tetején, ahonnan a felhők fölé emelkedve lehet gyönyörködni a 360 fokos körpanorámában, és tiszta időben a Bükk és a Mátra mellett a Magas-Tátra vonulatai is jól láthatóak. Magas-mátrai kirándulásunkból kihagyhatatlan a Mátraszentlászló közelében található Vörös-kő kilátójának felkeresése is, amelynek teraszáról Mátraszentistvánra, a Karancs-Medves vidékre és az Alacsony- és Magas-Tátra hegyláncaira is egyaránt fantasztikus kilátás nyílik.

Kép: Magyar Turisztikai Ügynökség

Téli napfelkelte Galyatetőről nézve, a képen jobb oldalon a Kékes

Akik kedvelik a kilátókat, azokat az előbbi bemelegítés után várja a Kozmáry-, a Hanák Kolos- és a Muzsla-kilátót érintő 6,5 km-es körtúra. Közülük a legikonikusabb a Mátra jelképévé vált Kozmáry-torony, amely 1900-ban épült, és több mint 370 m magasan áll a Dobogó-kő hegyen – amely nem összetévesztendő a Visegrádi-hegység közismert csúcsával.

A Mátra egyik legszebb természetes kilátópontja a Saskő-kilátó. A 898 méteres bérchez, a Sas-kőhöz vezető út önmagában is látványos kirándulás, amelyet a szikla-kiszögellés pereméről nyíló, csodás kilátás koronáz meg a Bükkre és annak sziklaszirteire, északi irányban pedig a Tátra vonulataira.

AHOVÁ LÉPÜNK, GYÓGYVÍZ TEREM: PARÁDFÜRDŐ

Kinek ne esne jól a téli hidegben egy kellemesen meleg, gyógyító fürdő? Parádfürdő az ország legrégebb gyógyhelyeinek egyike, létrejöttét a timsós-vasas víznek köszönheti. Az itteni gyógyvíz azonban nemcsak összetétele, de előállításá miatt is egyedülálló: kőzetből áztatják ki. A kórház fölötti Fehér-kő oldalában ma is látható még a két, 19. századi timsós tó kör alakú medencéje, ahol hajdan a kőzetekből kiázó gyógyvizet tárolták. A Parádi-völgy nyugati végében, Parádsasváron fakadó kénes

savanyúvíz vagy csevice pedig a híres Parádi víz, amit ivókúra formájában például gyomor- és bélbetegségek, cukorbetegség, légúti, húgyúti hurutok esetén használnak. A Parádi-völgy déli részén fakadó vasas savanyúvíz-forrásokat szintén a 18. századtól ismerjük. Közülük a legismertebb a Parádóhután, az erdő szélén található Clarissa-forrás, amely a nevét Károlyi Mihály nagymájáról, gróf Kornis Clarisse-ról kapta. A szénsavas víz gyorsítja a vérkeringést, vastartalmának köszönhetően pedig jótékony hatással van a vérképzésre.

Parádfürdő bámulatos környezetéről is híres. A tőle nagyjából 5 kilométerre délkeletre fekvő Ilona-völgyi-vízesés Magyarország legnagyobb szintkülönbségű természetes zuhataga, amely nagy hidegben hatalmas jégcsaporgonává dermed.

A TITOKZATOS JANKOVICH-BARLANG

A Gerecse északi részén, a dachsteini mészkőből álló bajóti Öreg-kő meredek, sziklás oldalából 340 méteres magasságban nyílik a fokozottan védett Jankovich-barlang, amelynek szabadon látogatható, impozáns sziklacsarnoka egykor ősemberek menedéke volt, mára a turisták mellett a régészek, a barlangászok, a geológusok és a sziklamászók közkedvelt terepe.

A Kékes téli időben

A befagyott Balaton

A barlang a Dunántúl egyik legfontosabb régészeti lelőhelye, és egyben az egyik leglátványosabb is. A mélyből feltörő termásvíz boltozatos üregeket oldott a mészkőben, így keletkeztek az Öreg-kő barlangjainak járatai és nagyobb termei.

A Jankovich-barlang nagy méretű bejáratán belépve lenyűgöző kupolacsarnokban találjuk magunkat. A 35 méter hosszú és 20 méter magas terem egy 8 méter átmérőjű, szinte szabályos kör alakú kürtőben végződik felülről, ahonnan egész nap természetes fényt kap a barlang ezen része.

A csarnok végében egy lejtőn keresztül a barlang régészetileg érdekes, hátsó termébe jutunk, ide azonban már nem szűrődik be a fény, érdemes zseblámpát vinni. Az 1910-es évek elején kezdődtek a barlangban az ásatások, amelyek során számos csont- és cserépmaradvány került elő. A későbbiek során tárták fel a hátsó, belső termet, amely valószínűleg a jégkorszak végén záródott el, és háromezer éven keresztül érintetlen maradt. A nagy szenzációt ez a terem szolgáltatta, mivel innen többféle eszköz került elő, amelyet a neandervölgyi ősember használt. A leletanyagról hosszas vizsgálat során kiderült, hogy az addig ismert egyetlen magyarországi lelőhelytől jól elkülöníthető kultúrából származnak, amelyet a barlang után jankovichinek neveztek el. Maga a barlang a helyszínt személyesen is meglátogató és a munkát anyagilag is támogató akkori kultuszminiszterrel, Jankovich Béláról kapta a nevét.

Ha erre kirándulunk, érdemes a 375 méteres Öreg-kő gerincére is felkapaszkodni, pazar kilátás vár ránk. A barlang kupolacsarnokában látott kürtő itt tör ki a felszínre, óvatosan bele is nézhetünk a széléről.

A TÉLI SPORTOK SZERELMESEINEK: IRÁNY A BALATON!

A Balaton minden évszakban gyönyörű és soha nem unalmas. És bár sajnos idén télen sincs garancia arra, hogy biztonságos, vastag jégpáncél alakul ki a tavon, szerencsére nem kell erre várni ahhoz, hogy korcsolyával hasíthassunk a jégen, ugyanis számtalan balatoni jégpálya közül választhatunk. Többek között a Szigliget Váruddvar, Balatonalmádi, Balatonlelle, Balatonföldvár, Siófok és Keszthely műjégpályáin is biztonsággal korcsolyázhatunk. Ha a legszebb fekvésű koripályát keressük, érdemes Balatonboglárig utazni, ahol a pályát a kikötő parkolójában találjuk.

Aki nem szeret korizni, vagy esetleg kipróbálna valami izgalmasat, annak javasoljuk az evezést vagy SUP-ozást a Hévízi kifolyón. A Hévízi-tó kifolyója ugyanis télen sem fagy be. A túra induló szakaszán a víz 20 fokra, és jégtáblák helyett tündérrózsák között evezhetünk.

És ha ezek után mégis úgy döntenénk, hogy a hagyományos kirándulást választjuk, irány a tihanyi Csúcs-hegy, amelynek a neve is sugallja, hogy bizony a Tihanyi-félsziget csúcsa, ahonnan belátni a Sajkodi-öblöt, Tihanyt, a déli part egy részét és a Balaton nyugati medencéjét. Rövid, kissé meredek túra vezet ide Sajkodról, ám a 235 méteres, vulkáni eredetű hegy tetején – és már útközben is – elképesztő látvány tárul a szemünk elé: úgy érezhetjük, hogy szinte a lábunknál terpszkedik a Balaton.

Megközelítése: Kövessük a Sajkodról (Romkápolda utca és Mályva utca) induló sárga háromszög jelzésű túraútvonalat, amely a gerincen becsatlakozik a sárga sávba, vagy induljunk a tihanyi kikötőből a zöld háromszögöt követve. ♦

5 ÖTÖS
90 LOTTÓ

Élj a lehetőséggel!

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

www.szerencsejatek.hu #maradjonjatek

18

SAMPÉD

A VILÁGSZÉP ALAPÍTVÁNY
AZ ÁLLAMI GONDOSKO-
DÁSBAN FELNÖVŐK
HIÁNYAIT NEM CSUPÁN
LÁTTATNI, HANEM
BETÖLTENI IS SZERETNÉ.
INTERJÚNK **MARTON**
KRISZTÁVAL,
AZ ALAPÍTVÁNY
VEZETŐJÉVEL

a 26. oldalon olvasható

